MURKOVA EKSKURZIJA 2025

Ogrožena dediščina – spoznavanje sitarstva in sit iz žim

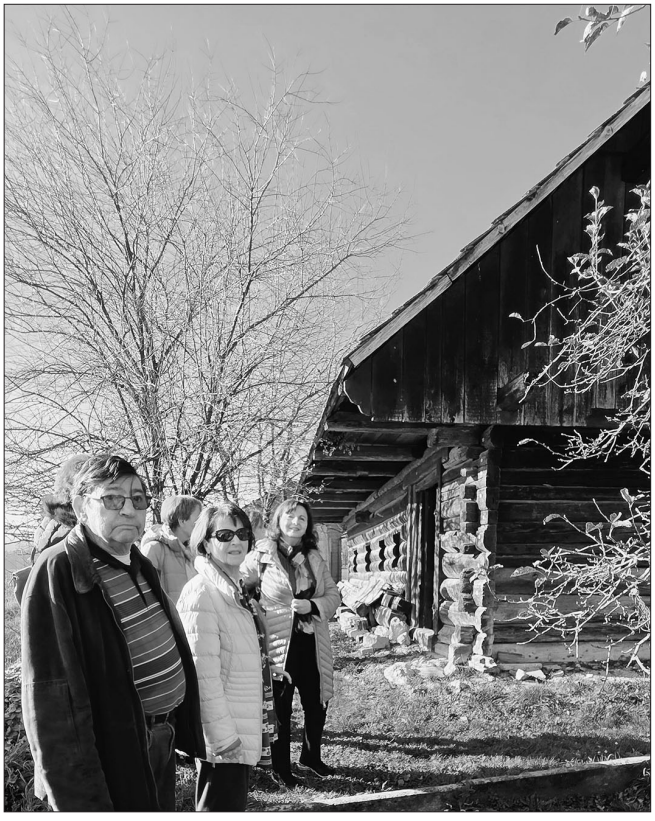
Lanskoletna ekskurzija na murkovanju je bila posvečena nekdanjemu osupljivemu rokodelstvu – tkanju vzorčastih sit iz barvane konjske žime. Srečali smo se s potomci sitarjev v Stražišču pri Kranju in si ogledali njihove zasebne zbirke sit in drugega.

Začeli smo v Kranju, s sprehodom po starem mestnem jedru, vodila nas je Murkova nagrajenka leta 2024, mag. Tatjana Dolžan Eržen, upokojena kustosinja etnologinja Gorenjskega muzeja. Med kranjskimi meščani so bili od konca 16. do konca 19. stoletja tudi trgovci, ki so organizirali manufakturno proizvodnjo žimastih sit v bližnji vasi Stražišče. Kot posestniki hiš v mestu so bili ugledni soustvarjalci kulturnega in političnega dogajanja, nekateri tudi mestni sodniki oz. župani. V mrzlem jutru sta nas ogrela kava in čaj v upravnih prostorih Gorenjskega muzeja, nato pa smo si na razstavi Prelepa Gorenjska v gradu Khislstein ogledali barvasta karirasta in črtasta sita, statve, na katerih so jih tkali, in kratek film o njihovi izdelavi. Na drugi strani mesta nas je že čakal avtobus in nas odpeljal v nekaj kilometrov oddaljeno Stražišče. Spotoma smo si ob stari vaški cerkvi sv. Jerneja ogledali hišo, ki jo je v prvi polovici 19. stoletja zgradilo sitarsko podjetje Anton Globočnik. Pozornost vzbuja z dvignjenim podstrešjem, ki je bilo namenjeno sušenju žime, in kamnito skrilasto streho. Tu so delavci žimo pripravljali za tkanje: po pranju v reki Savi so jo česali, poravnali po dolžini, barvali in jo nato zvezali v šope žime enake barve in dolžine. Prevzeli so jo sitarji, ki so jo potem na svojem domu stkali v sita. Skupaj z vsemi ostanki žime so jih oddali v podjetje, ki jih je nato razpošiljalo kupcem na veliko po vsej Evropi in tudi v Afriko in Ameriko. Manjše količine so kupili tudi suhorobarji iz Ribnice, ki so jih dali v lesene obode in so z njimi krošnjarili po vsem avstrijskem cesarstvu.

V Stražišču nas je čakal Anton Bajželj, pravnuk sitarja in vnuk sitarsko-žimarskega podjetnika, ki edini še ima znanje tkanja žime in je tudi sodeloval z Gorenjskim muzejem pri pripravi razstav, kataloga sit in priročnika za izdelavo sit. Skupaj smo si ogledali sitarsko zbirko Matevža Omana, po domače Jaklčkovega Matka, vnuka ene zadnjih sitark in avtorja številnih knjig o življenju v Stražišču v 20. stoletju, častnega občana Mestne občine Kranj. Predstavil nam je orodje, potrebno za izdelavo sit, in številne zanimivosti iz preteklih načinov življenja Strašanov.

Naslednji obisk je bil pri Miri Perne, po domače Bučovi Miri, ki ima v kleti sitarsko sobico »za dušo« in spomin na svoje stare starše in tete, ki so tkale sita. V domači hiši je našla številna sita, ki jih niso uspeli prodati, zdaj pa so najštevilčnejša zbirka pisanih sit v zasebni lasti. Mira je bila zelo aktivna članica študijskega krožka Sitarstvo, ki je v Gorenjskem muzeju deloval v obdobju 2001–2002, in je tudi popisovala ohranjena žimnata sita v muzejih in zasebnikih po Sloveniji. Bila je odlična promotorka kulinarike sitarjev.

Zadnji ogled je bil posvečen sitarski hiši, ki jo je na vrtu družinske hiše postavil Milan Bajželj še kot mladinec. Ker se je kasneje odselil, nam je hišo odprla njegova mama Tilka, ki zdaj skrbi zanjo. Gre za malce prilagojeno Bučovo hišo iz soseščine, ki so jo podrli zaradi novogradnje, pri podiranju pa so označili kos za kosom in jo sestavili na novi lokaciji. Notranjost je urejena precej avtentično. Opremljena je s sitarskimi statvami in drugim orodjem, tako da so v njej tudi snemali igrano-dokumentarni film o izdelavi žimastih sit, dostopen na spletni strani Gorenjskega muzeja (Tkanje žimnatih sit 2009). Pred leti so tu posneli

Pred sitarsko hišo Milana Bajžlja, Stražišče (foto: Zora Slivnik, 11. 11. 2025).

* Tatjana Dolžan Eržen, mag. etnologije, upokojena muzejska svetovalka Gorenjskega muzeja, tatjana.erzen@gorenjski-muzej.si

Sita iz konjske žime v lasti Mire Perne, Stražišče (foto: Zora Slivnik, 11. 11. 2025).

tudi lepo oddajo o sitarstvu za oddajo Slovenski magazin. Pravzaprav je to edino, kar lahko vidimo od sitarskih hiš. Večina je podrtih, nekaj ohranjenih pa je seveda prilagojenih za sodobno življenje v njih.

Udeleženke(-ci) ekskurzije so uživale(-i) v pogovorih z Antonom Globočnikom, ki jim je pripovedoval sitarske in druge zgodbe, jim odgovarjal na vprašanja in je bil iskriv sogovornik. Kósili smo v bližnjem Javorniku, na kmetiji pri Končovc pod Joštom, kjer kuhajo tradicionalne jedi iz doma pridelanih sestavin. Še čisto malo oddiha in že smo se pripravljali na popoldansko-večerni program murkovanja v Kranju, v Vojnomirovi dvorani Gorenjskega muzeja.

Viri in literatura

TKANJE ŽIMNATIH SIT. Film. Kranj: Gorenjski muzej, 2009; https://www.gorenjski-muzej.si/razstave-in-dogodki/zbirke/sita-iz-konjske-zime/, 3. 4. 2026.